

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

У статті проаналізовано найбільш поширені методи вивчення української мови як іноземної на початковому етапі.

Ключові слова: метод навчання, українська мова як іноземна, усне мовлення, письмо, читання.

Abstract:

The article analyzes the most common methods of learning Ukrainian as a foreign language at the beginner level.

Key words: method of studies, Ukrainian as a foreign language, speech practice, writing, reading.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства в умовах розширення наукових, економічних та культурних зв'язків значно зростає потреба опанування українською мовою як засобом комунікації. Нині тисячі іноземних громадян здобувають освіту у вищих навчальних закладах України. Державна мова України для майбутніх фахівців є не тільки навчальним предметом, але й засобом засвоєння фахових предметів, пізнання нового середовища, нової культури, нових традицій і в той же час формує нову особистість. Тому основним завданням викладачів цієї дисципліни є добір найбільш ефективних методів навчання мови як способів досягнення освітніх цілей.

В методиці викладання іноземних мов, у тому числі й української, налічують багато методів, які мають різний ступінь поширення і різну теоретичну базу. Метою розвідки є виявлення пріоритетних методів навчання української мови іноземних студентів на початковому етапі.

Метод як дидактичну категорію описали у своїх дослідженнях лінгводидакти: З. Бакум, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, В. Загороднова, О. Кучерук, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, М. Пентиліук; педагоги: О. Біляєв, А. Вербицький, П. Щербань, З. Курлянд, М. Фіцула. Вагомими дослідженнями у сфері викладання української мови як іноземної є праці Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Д. Мазурик, Т. Лагути, Т. Єфімової, Л. Мацько, І. Кочан, А. Кулик, О. Тростинської, Г. Тохтар тощо.

У науково-методичній літературі «метод» визначають як «складну педагогічну категорію, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольна-корекційна; як багатоаспектне явище, що забезпечує розвиток методологій, нових освітніх технологій будь-якої галузі та напрямів здобуття знань»; «комплекс дій того, хто навчає, і того / тих, хто навчається, які поєднуються в єдину навчальну діяльність, і служать для вирішення певних методичних завдань і досягнення конкретної навчальної мети» [1, 2].

У методиці викладання іноземних мов пріоритетними серед традиційних методів є прямий, свідомо-зіставний, свідомо-практичний, граматико-перекладний, сугестивний, аудіолінгвальний та аудіовізуальний методи. При викладанні української мови як іноземної на початковому етапі теж використовуються деякі із зазначених методів.

Характерними ознаками прямого методу є імітативне навчання фонетиці, семантизація лексики переважно наочним способом, введення граматики на основі мовних зразків (засвоєння без аналізування) та використання комунікативних вправ діалогічного характеру. Але навчати цим методом дуже важко, оскільки студенти швидко втрачають інтерес до елементарних запитань і відповідей, а цікаві тексти довгий час залишаються для них недоступними. Тому доцільно використовувати цей метод, коли вивчення нових лексем відбувається шляхом демонстрації конкретних понять, предметів, явищ, дій тощо, зображення яких повністю збігаються із попередньо сформованими у свідомості іноземних студентів образами та категоріями.

Свідомо-зіставний метод був провідним у навчанні іноземних мов до 60-х років ХХ століття. Найбільш ґрунтовно його описав у своїх дослідженнях Л. Щерба, який вважав, що вивчення іноземної мови через свідоме порівняння явищ рідної мови та мови, що вивчається, має не тільки практичне значення, але й поглиблює знання, формує повагу до інших народів [3]. Проте зазначений метод спрямований на опанування теоретичних знань про мову, а не на формування комунікативних умінь, які є пріоритетними в оволодінні мовою. Тому продуктивним цей метод є при вивченні, наприклад,

лексико-граматичних тем, де викладач звертає увагу на відмінності в українській та рідній мові студентів.

Найважливішим у методиці викладання української мови як іноземної є свідомо-практичний метод. Розробник цього методу, психолог і лінгводидакт Б. Беляєв, зауважував, що навчання – творчий процес взаємодії між тими, хто навчає і навчається. Використання цього методу передбачає усвідомлене вивчення студентами мовного матеріалу та розвиток іншомовного комунікативного мислення з одночасним навчанням чотирьом видам мовленнєвої діяльності (читанню, письму, говорінню та аудіюванню). При цьому на відпрацювання навичок іншомовно-мовленнєвої діяльності відводиться більша частина навчального часу (не менше 85%), а на повідомлення студентам теоретичних відомостей про мову, що вивчається, – не більше ніж 15% часу, котрі рівномірно розподіляються викладачем протягом усього заняття. На нашу думку, використання цього методу є ефективним на всіх етапах вивчення мови.

Аудіолінгвальний метод почали впроваджувати у вітчизняній лінгводидактиці в 70-х роках ХХ ст., хоча розроблений був лінгвістом Ч. Фрізом і методистом Р. Ладо в США у 40-50 рр. ХХ ст. Основний принцип цього методу – створення культурного середовища через багаторазове прослуховування тексту та повторення різних мовних конструкцій для формування автоматизованих навичок використання тих чи інших мовних структур. Основну роль у процесі вивчення мови відіграють викладач та аудіозаписи мікро- та макротекстів, які студенти спочатку слухають, потім механічно відтворюють і відпрацьовують у різних контекстах. Недоліками описаного методу, як зазначає В. Безлюдна, є відсутність зворотного зв'язку з носієм мови, а також неможливість у повсякденному спілкуванні обмежуватися тільки завченими фразами і зворотами [4]. Проте при вивченні усталених етикетних форм вітання, прощання, прохання, подяки, мовних кліше загального та професійного мовлення, а також діалогів побутової тематики як ключових комунікативних одиниць, продуктивним стане саме цей метод.

Аудіовізуальний метод, оснований на комплексному застосуванні технічних засобів, котрі забезпечують зорово-слуховий синтез при навчанні українській мові як іноземній, сприяють інтенсифікації навчального процесу. Через перегляд і прослуховування відеоматеріалів, відеофільмів, передач тощо створюється штучне середовище, в якому той, хто вивчає мову, на основі побаченого та почутого матеріалу швидше створить у своїй свідомості логіко-семантичні зв'язки. Крім того, студент під час перегляду спостерігає за емоціями, мімікою, жестами мовця, усвідомлює правила доречного використання мовних структур у певних комунікативних ситуаціях, що слугує додатковим інструментом опанування мовою. Аудіовізуальний метод, на нашу думку, є актуальним, оскільки якнайкраще допомагає іноземним студентам почути, побачити та відчувати специфіку мови, а потім за допомогою викладача відтворити мовні конструкції та згодом застосувати їх у певній комунікативній ситуації.

В основі комунікативного методу, значний внесок у розроблення якого зробив відомий методист Є. Пассов, є формування комунікативної компетентності студентів через організацію процесу навчання шляхом моделювання реальної комунікативної ситуації з урахуванням основних закономірностей спілкування [5]. Комунікативний метод розвиває всі мовні навички – від усного мовлення до читання та аудіювання. А граматику вивчається в процесі спілкування: студент спочатку запам'ятовує слова, вирази, мовні формули і тільки потім починає з'ясовувати, чим вони є в граматичному сенсі. Правила, значення нових слів пояснюються викладачем за допомогою знайомої студенту лексики, граматичних конструкцій і виразів, жестів і міміки, малюнків та інших наочних матеріалів. Можуть використовуватися також комп'ютери, планшети, Інтернет, газети, журнали і т.п. Все це сприяє пробудженню у студентів інтересу не тільки до мови, але й до історії, культури, традицій країни, мову якої студент вивчає. Цей метод є цінним, оскільки сприяє формуванню у студентів практичних умінь і навичок активної комунікації вже від перших уроків навчання мови, а також є гарантією успішного ведення професійної діяльності та участі майбутніх іноземних фахівців у міжкультурному спілкуванні.

Отже, аналіз вищезазначених методів свідчить про те, що пріоритетними серед традиційних методів навчання української мови як іноземної на початковому етапі, на нашу думку, є комунікативний, свідомо-практичний, аудіовізуальний та свідомо-зіставний, однак й інші описані методи доцільно застосовувати на окремих етапах вивчення та засвоєння матеріалу, оскільки вони забезпечують продуктивне вирішення певного навчального завдання. Тому досягненню мети навчального процесу – оволодінню іноземними студентами українською мовою – сприятиме лише сукупність виділених методів. Перспективу подальшого дослідження означеної теми вбачаємо у розгляді інших методів, які використовуються з метою підвищення рівня знань студентів у процесі вивчення УМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тарнопольський О., Кабанова М. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – 256 с.
2. Тохтар Г. І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення / Г. І. Тохтар, А. П. Кулик // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України : матеріали міжнар. наук-метод. конф. – Харків : ХНАДУ, 2005. – С. 314–316.
3. Щерба Л. Преподавание языков в школе: Общие вопросы методики: учебное пособие для студентов филологических факультетов. М.: Академия, 2002. – 160 с.
4. Безлюдна В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948 - 2016). Рівне, 2018. – 514 с.
5. Капитонова Т.И., Московкин Л.В. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки. СПб.: Златоуст, 2006. – 271 с.
6. Касьяненко Т. Викладання української мови як іноземної: принципи оптимізації та інновації. Культура народів Причорномор'я. 2013. № 257. С. 7–10.
7. Крючкова Л. С., Мощинская Н. В. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному / Л. С. Крючкова, Н. В. Мощинская.– М. : Флинта : Наука, 2009. – 480 с.

Горчинська Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: amila5@ukr.net

Horchinska Lyudmila Volodymyrivna, Senior Lecturer of the Linguistics Department of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: amila5@ukr.net